פרק ג': אזרחות ישראלית והשלכותיה

פרק ג'

אזרחות ישראלית והשלכותיה

פרק ג'

אזרחות ישראלית והשלכותיה*

3.1 כללי

לכל אזרח ישראלי מוקנית זכות חוקתית להיכנס לישראל ולצאת ממנה, כפי שנקבע בפסיקת בית המשפט העליון ונגזר, בין היתר, מחוק־יסוד: כבוד האדם וחירותו.[1] כעיקרון אי־אפשר למנוע מאזרח ישראלי להיכנס למדינה, וברור מאליו שהוא לא זקוק להיתר העסקה בישראל ורשאי לעבוד בכל עבודה ואצל כל מעסיק בישראל לפי ראות עיניו, בכפוף להוראות כל דין. כמו כן, לאזרחות הישראלית משמעות גם ביחס לחובת השירות הצבאי אשר, כאמור ב **Error! Reference source not found.**, חלה במקרים מסוימים על אזרחי ישראל ועל "תושבים קבועים" במדינה.

העיקרון הכללי המקובל במדינת ישראל ובדמוקרטיות אחרות הוא כי המדינה נהנית משיקול דעת רחב ביותר בנושא כניסת אזרחים זרים אליה ושהייתם בה.[2] מי שאינו אזרח ישראלי אינו נהנה מזכות כללית להיכנס לישראל, והכניסה והשהייה בישראל כפופות להסדרת מעמד מכוח הדין הישראלי.

מי שאינו אזרח ישראל, או אינו עולה לפי חוק השבות, התש"י–1950 (להלן: "חוק השבות"), רשאי להיכנס למדינת ישראל ולשהות בה רק על פי

---

* פרק זה נכתב על ידי עו"ד יצחק לניאדו, עו"ד שי נמרודי ועו"ד דניאל אספירו.

1 סעיף 6 לחוק־יסוד: כבוד האדם וחירותו.

2 בג"ץ 4156/01 **דימיטרוב נ' שר הפנים**, פ"ד נו(6) 289 (2002).

אשרה שניתנה לו על ידי שר הפנים (או מי שהוא הסמיך לכך, קרי, רשות האוכלוסין וההגירה).[3] שיקול הדעת המסור בעניינים אלה לשר הפנים ובפועל, לרשות האוכלוסין הוא נרחב. בדרך כלל בתי המשפט לא יתערבו בשיקול דעת זה.[4]

בשל השלכותיה של האזרחות הישראלית על אפשרויות הכניסה לישראל, הישיבה בישראל והעבודה בה, קיים עניין מיוחד למומחים זרים באפשרויות העומדות בפניהם לקבלת אזרחות ישראלית, ויתור עליה, או בהשלכותיה של "אזרחות נסתרת" ובמשמעויותיה המשפטיות של אזרחות כפולה – ישראלית וזרה. בפרק זה נדון גם בנושאים אלה.

3.2 רכישת אזרחות ישראלית ודרכון

3.2.1 כללי

על פי חוק האזרחות, התשי"ב–1952 (להלן: "חוק האזרחות"), אזרחות ישראלית נרכשת אך ורק באחת משבע הדרכים דלהלן, המבוססת על סעיפים 2–9:

- מכוח שבות;
- מכוח ישיבה בישראל;
- מכוח לידה;
- מכוח לידה וישיבה בישראל;

---

[3] בג"ץ 740/87 **בנטלי נ' שר הפנים**, פ"ד מב(1) 443 (1988).

[4] עם זאת, שיקול דעתו של שר הפנים בנושא זה כפוף לביקורת שיפוטית על פי העילות המקובלות במשפט המינהלי בישראל, ובהן תום לב בהפעלת שיקול הדעת של הרשות המינהלית. ראו בג"ץ 758/88, 431/89 **קנדל נ' שר הפנים**, פ"ד מו(4) 505, 528 (1992); בג"ץ 3403/97 **אנקין נ' משרד הפנים**, פ"ד נא(4) 522, 525–526 (1997).

- מכוח אימוץ;
- מכוח התאזרחות;
- מכוח הענקה.

3.2.2 אזרחות מכוח שבות

לפי חוק השבות, אזרחות מכוח שבות מוענקת לכל עולה, למי שקיבל תעודת עולה לפי סעיף 3 לחוק השבות, ולכל אדם שעלה לישראל או נולד בה, מיום העלייה או הלידה – לפי העניין.

לכלל האמור כמה יוצאים מהכלל, כגון מי שחדלו להיות תושבי ישראל עם כניסתו לתוקף של חוק האזרחות, מי שנולדו בישראל לאחר הקמת המדינה לנציג דיפלומטי או קונסולרי זר והוא זכאי שבות, ומי שוויתרו על התאזרחות מכוח שבות (ראו להלן).

זכאות לעלייה נתונה לכל יהודי על פי חוק השבות. "יהודי" לעניין חוק השבות הוא מי שנולד לאם יהודייה או התגייר, והוא אינו בן דת אחרת. יצוין כי בפסיקתו של בית המשפט העליון משנת 2021[5] הורחבה פרשנותו של חוק השבות ביחס למונח "התגייר", ונקבע כי גם גיור רפורמי או קונסרבטיבי שנערך בישראל במסגרת קהילה יהודית מוכרת עשוי להקנות זכאות לעלייה מכוח החוק. זכאות לעלייה על פי חוק השבות נתונה גם למי שאינו יהודי, במקרים הבאים: ילד של יהודי ונכדו, בן זוג של יהודי, ובן זוג של ילד ושל נכד של יהודי (למעט אדם שהיה יהודי והמיר את דתו מרצון).[6]

---

[5] בג"ץ 11013/05 דהן נ' שר הפנים (1.3.2021) .

[6] סעיפים 4א ו־4ב לחוק השבות, התש"י–1950.

3.2.3 אזרחות מכוח ישיבה בישראל

אזרחות מכוח ישיבה בישראל ניתנה למי שהיו נתיני ממשלת המנדט, אשר לא קיבלו אזרחות מכוח שבות ועומדים בתנאים מסוימים שנקבעו בסעיפים 3 ו־3א לחוק האזרחות. כמו כן ניתנה אזרחות זו לילדיהם של אזרחים כאלה (נתינים או תושבים). באופן טבעי, דרך התאזרחות זו מוצתה במידה רבה בשנים הראשונות לקיומה של המדינה וכיום כמעט שאינה מיושמת, אף שנותרה קבועה בחוק.

3.2.4 אזרחות מכוח לידה

על פי סעיף 4 לחוק האזרחות, אזרחות מכוח לידה ניתנת בכמה מקרים, כאשר המקרים הבולטים הם שניים: **האחד** – מי שנולד בישראל כשאחד מהוריו היה אזרח ישראלי; **והאחר** – מי שנולד מחוץ לישראל כשאחד מהוריו היה אזרח ישראל מכוח שבות, מכוח ישיבה בישראל, מכוח התאזרחות או מכוח לידה.

כאשר אדם נולד בחו"ל, והוא אזרח ישראל רק מפני שאביו או אימו היו אזרחי ישראל, אזי האזרחות הישראלית אינה "עוברת" לילדיו. מובן שאם ילדיו של אותו אדם זכאים מכוח חוק השבות, הם יכולים לעלות לישראל ולרכוש אזרחות ישראלית מכוח שבות.

3.2.5 אזרחות מכוח לידה בישראל וישיבה בה

על פי סעיף 4א לחוק האזרחות אזרחות מכוח לידה או ישיבה בישראל ניתנת למי שנולד אחרי קום המדינה בשטח שביום לידתו נכלל בתחומי מדינת ישראל, ולא הייתה לו מעולם אזרחות אחרת (הסעיף חל גם לגבי מי שנולד לפני כניסת חוק האזרחות לתוקף במקרים מסוימים). תנאי לאזרחות מכוח לידה וישיבה בישראל הוא שהאדם הרלוונטי ביקש את האזרחות הישראלית בתקופה שבין יום הולדתו ה־18 ליום הולדתו ה־21, וכמו כן כי היה תושב ישראל חמש שנים רצופות לפני הגשת הבקשה.

שר הפנים רשאי לסרב לבקשתו של אדם כזה לקבל אזרחות ישראלית אם המבקש הורשע בעבירה על ביטחון המדינה או אם הוא נידון למאסר חמש שנים או יותר בשל עבירה אחרת.

מסלול זה לקבלת אזרחות ישראלית עשוי להיות ישים גם עבור קבוצה של אנשים שנולדו בישראל לעובדים זרים, ככל שהם עומדים בתנאים הקבועים בחוק. במקרים המתאימים עשוי מסלול זה להוות פתרון משפטי עבור ילדים שנולדו בישראל ואינם מחזיקים באזרחות אחרת.

3.2.6 אזרחות מכוח אימוץ

על פי סעיף 4ב לחוק האזרחות אזרחות מכוח אימוץ ניתנת בכמה מקרים, כאשר הבולטים בהם הם קטין שאומץ לפי חוק אימוץ ילדים, התשמ"א–1981, כאשר אחד מהוריו המאמצים היה אזרח ישראל, וכן מי שאומץ מחוץ לישראל כשאחד מהוריו היה אזרח ישראל מכוח שבות, מכוח ישיבה בישראל, מכוח התאזרחות או מכוח לידה. עם זאת, כאשר אדם נולד בחו"ל והוא אזרח ישראל רק כיוון שאחד מהוריו היה אזרח ישראל, אזי האזרחות הישראלית אינה עוברת לילדו המאומץ שאומץ מחוץ לישראל. כדי להעניק אזרחות ישראלית לילד מאומץ של הורה ישראלי הנמצא בחו"ל, יש להראות כי ההורים המאמצים לא היו תושבי ישראל ביום האימוץ, וכי שניהם נתנו את הסכמתם למתן האזרחות הישראלית למאומץ, גם אם רק אחד מהם הוא אזרח ישראלי.

דוגמה

ג'ק מייסון, יליד ארה"ב אומץ בארה"ב כחוק. אביו של ג'ק הוא אזרח ארה"ב. אימו של ג'ק מחזיקה באזרחות כפולה – אזרחות אמריקנית, ואזרחות ישראלית מכוח לידה בישראל (אמה של האם הייתה אזרחית ישראל). מקום מושבם של שני ההורים המאמצים בעת האימוץ היה בארה"ב. בנסיבות הללו ג'ק יהיה אזרח ישראלי אם שני הוריו ייתנו את הסכמתם לכך, אף שהוא

לא היה בישראל מעולם.

לעומת זאת, לו אימו המאמצת של ג'ק הייתה נולדת מחוץ לישראל, הרי שאי־אפשר היה "להעביר" את אזרחותה הישראלית לבנה המאומץ, גם אם שני ההורים המאמצים היו מסכימים לכך.

3.2.7 אזרחות מכוח התאזרחות

כללי

על פי חוק האזרחות רשאי שר הפנים להעניק אזרחות ישראלית לאנשים שאינם אזרחי ישראל, על פי אחת הדרכים המנויות להלן ובתנאים מסוימים. אזרחות מכוח התאזרחות נרכשת מהיום שבו הצהיר המתאזרח אמונים למדינת ישראל.

על פי סעיף 5 לחוק האזרחות, שר הפנים רשאי להעניק אזרחות ישראלית לבגיר שאינו אזרח ישראל, אם מתקיימים מספר תנאים:

- המבקש נמצא בישראל;
- המבקש היה בישראל שלוש שנים מתוך חמש השנים שלפני יום הגשת בקשתו לאזרחות;
- המבקש זכאי לשבת בישראל ישיבת קבע;
- המבקש השתקע בישראל, או שהוא מתכוון לעשות זאת;
- המבקש יודע "ידיעת מה" את השפה העברית;
- המבקש ויתר על אזרחותו הקודמת או הוכיח שעם קבלת האזרחות הישראלית יחדל להיות אזרח זר - אלא אם שר הפנים פטר אותו מתנאי זה בהתאם לסמכותו.

מקרים רבים של התאזרחות בדרך זו קשורים בספורטאים זרים השוהים בישראל תקופה ממושכת ועונים על הקריטריונים האמורים. לעיתים קרובות מעוניינות אגודות הספורט השונות לאזרח ספורטאי זר המזוהה עימן כדי לאפשר לו להוסיף לשחק בשורותיהן ו"לפנות מקום" לספורטאי זר אחר, שכן ספורטאי זר המתאזרח בישראל לא נכלל במכסת הספורטאים הזרים שאגודת הספורט רשאית להעסיק על פי החלטות התאחדויות הספורט השונות. לעיתים, התאחדות הספורט מעוניינת אף היא בהתאזרחותו של ספורטאי זר, כדי שיוכל לשחק במדי נבחרת ישראל בענף הרלוונטי.[7]

במקרים מסוימים, הנקובים בסעיף 6 לחוק האזרחות, אפשר להעניק את האזרחות הישראלית גם למי שלא מקיים את התנאים שלעיל, כולם או חלקם.

התאזרחותו של אדם מקנה אזרחות ישראלית גם לילדו הקטין, אם ביום ההתאזרחות היה הקטין תושב ישראל או תושב אזור המוחזק על ידי צה"ל, ובלבד שהמתאזרח היה רשאי להחזיק בילד. אם רק אחד מהוריו של הקטין התאזרח, והקטין היה אזרח־חוץ, לא תוקנה אזרחות ישראלית לקטין אם הצהיר אחד ההורים שהוא מתנגד לכך.

ההליך המדורג

על פי סעיף 7 לחוק האזרחות, שר הפנים רשאי להעניק אזרחות לבן זוג של אזרח ישראלי, גם אם לא מתקיימים בו התנאים הנקובים בסעיף 5 לחוק (שפורטו לעיל). הדברים המפורטים להלן אינם מתייחסים לסוגיית "איחוד משפחות" של אזרחי ישראל עם תושבי יהודה, שומרון וחבל עזה, לגביהם חלים נהלים שונים במִנְהָל האוכלוסין, וכן הסדר חוקי נפרד שאינו רלוונטי לפרק זה.

בפועל, בן הזוג הזר יכול להגיש בקשה לקבלת אזרחות ישראלית עם השלמתו של הליך, שאורכו בדרך כלל, ובהתאם לנסיבות, ארבע שנים וחצי לפחות, המכונה "ההליך המדורג". ההליך המדורג נועד לבחון את כנות קשר

---

[7] להרחבה ראו להלן **Error! Reference source not found.**.

הנישואים בין בן הזוג הישראלי לבן הזוג הזר לאורך זמן, זאת כדי לצמצם את התופעה של נישואים פיקטיביים בין אזרחים זרים לאזרחי ישראל, למטרת התאזרחות והשתקעות בישראל. יודגש כי משרד הפנים מכיר ביחסי זוגיות שאינם נישואין לעניין ההליך המדורג.

ההליך המדורג רלוונטי בעיקר לאזרח ישראל שחי או מבקש לחיות עם בן זוג זר בישראל, בין שהוא הכיר את בן הזוג הזר בישראל (לדוגמה – עובד זר השוהה בישראל כחוק או באופן בלתי חוקי) ובין שהוא הכיר את בן הזוג הזר בחו"ל. דוגמה נפוצה לישימות ההליך המדורג היא של ספורטאים זרים שנישאו לאזרחי ישראל, ולא מתקיימים בהם תנאי סעיף 5 לחוק האזרחות (ראו לעיל).

שלבי ההליך המדורג המתוארים להלן מתבצעים כל עוד רשות האוכלוסין משוכנעת בכנות הקשר הזוגי וכל עוד אין מניעה אחרת להמשך ההליך, כגון מסירת פרטים שקריים או לא מספיקים, הסתרת עובדות מהותיות או חשש לסיכון בריאות הציבור, ביטחון הציבור או ביטחון המדינה.

ככלל, אם בן הזוג הזר שוהה מחוץ לישראל ובשל מדינת לאומיותו הוא נדרש לאשרת כניסה לישראל טרם הכניסה, עליו לקבל אשרת מבקר מסוג ב־2 בקונסוליה הישראלית במקום מושבו, על יסוד בקשה למתן מעמד שהגיש בן הזוג הישראלי בלשכת רשות האוכלוסין. אם בן הזוג הזר שוהה בישראל שלא כדין, עליו לצאת מישראל ויוכל לחזור רק לאחר שתונפק לו אשרת מבקר מסוג ב־2. אשרת המבקר כחלק מההליך המדורג ניתנת בדרך כלל למשך כחודשיים, וכפוף לשיקול דעת משרד הפנים.

לאחר שהות בישראל, ועל פי שיקול דעת משרד הפנים, מקבל בן הזוג הזר אשרה מסוג ב־1, המאפשרת עבודה בישראל בהתאם לתנאי הרישיון שניתן, ללא צורך בהיתר העסקה. כחלק מההליך המדורג, אשרת ב־1 ניתנת לתקופה אותה קובע משרד הפנים, ואשר לא עולה על שנה אחת.

לאחר תקופה של שמונה עד שנים־עשר חודשים ממועד כניסתו לישראל, ועל פי שיקול משרד הפנים, מונפקת לבן הזוג הזר אשרה מסוג א-5 (רישיון לישיבת ארעי – כללי), המעניקה מעמד של תושב ארעי בישראל. אשרה מסוג א-5 ניתנת למשך שנה, ובמשך ההליך המדורג היא מוארכת מדי שנה במשך ארבע

שנים כפוף לאישור משרד הפנים. האשרה מקנה לבן הזוג הזר זכויות סוציאליות מלאות בביטוח הלאומי על פי חוק ביטוח בריאות ממלכתי, התשנ"ד–1994, וכן תעודת זהות ישראלית. לאחר, ככלל, ארבע שנים וחצי לפחות מתחילת ההליך המדורג, רשאי בן הזוג הזר להגיש בקשה לקבלת מעמד זהה לזה של בן הזוג הישראלי.

במקרה שבו הקשר הזוגי שבין בן הזוג הישראלי והזר התפרק בעיצומו של ההליך המדורג, שוקלת רשות האוכלוסין כל מקרה לגופו, כאשר השיקולים המרכזיים הנלקחים בחשבון הם באיזה שלב נמצא ההליך המדורג ואם לבני הזוג יש ילדים. כאשר ההליך המדורג הגיע לשלב מתקדם ולבני הזוג יש ילדים, עשוי בן הזוג הזר לקבל אישור להישאר בישראל ולהסדיר בה את מעמדו. הכול כפוף לשיקול הדעת הנרחב של רשות האוכלוסין.

3.2.8 אזרחות מכוח הענקה

על פי סעיף 9 לחוק האזרחות, רשאי שר הפנים להעניק אזרחות ישראלית ("אזרחות מכוח הענקה") לקטין תושב ישראל, לפי בקשת הוריו (או לפי בקשת אחד מהם, אם הוא רשאי להחזיק בקטין לבדו). שר הפנים רשאי להעניק אזרחות ישראלית גם לילדו הקטין של אדם שנולד בחו"ל והוא עצמו אזרח ישראלי מכוח לידה, כמפורט לעיל ("אזרחות מכוח לידה"), במסגרת סעיף זה. כאמור, במקרה כזה אזרחותו הישראלית של ההורה שנולד בחו"ל אינה עוברת לילדו באופן אוטומטי, ולכן הקטין יקבל אזרחות ישראלית רק מכוח החלטה של שר הפנים. הוראה זו רלוונטית גם למקרה שבו הילד היה אזרח ישראל מלכתחילה (לדוגמה, מפני שנולד בישראל), אך אזרחותו הישראלית בוטלה על ידי הוריו בהיותו קטין, וביקש לקבלה מחדש בתקופה שבין יום הולדתו ה־18 לבין יום הולדתו ה־22.

שר הפנים רשאי להעניק אזרחות ישראלית לתושב ישראל הנמצא בישראל אשר השר שוכנע לגביו כי הוא מזדהה עם המדינה ועם יעדיה והוא, בן זוגו, הורהו, בנו או אחיו שירתו שירות פעיל בצה"ל או "פעלו פעולה של ממש" לקידום הביטחון, הכלכלה או עניין חשוב אחר של המדינה, או שהשר שוכנע כי הענקת האזרחות היא מעניינה המיוחד של המדינה. בדרך כלל קטגוריה זו

רלוונטית לאדם שאינו זכאי חוק השבות, אולם בנו או בתו משרתים או שירתו בצה"ל.

לשר הפנים מסור שיקול דעת להעניק אזרחות ישראלית לתושב בגיר של אזור המוחזק על ידי צה"ל, שביקש להתאזרח בישראל, אם השר שוכנע כי המבקש מזדהה עם מדינת ישראל ועם יעדיה והוא או בן משפחתו פעלו פעולה של ממש לקידום הביטחון, הכלכלה או עניין חשוב אחר של המדינה, או שהענקת האזרחות היא מעניינה המיוחד של המדינה. בדרך כלל הוראה זו רלוונטית לתושבי יהודה, שומרון וחבל עזה אשר סייעו לכוחות הביטחון של ישראל במאבקם בטרור (סייענים).

3.2.9 רכישת אזרחות ישראלית באמצעות פונדקאות

צו הורות פסיקתי

הליך פונדקאות המתבצע מחוץ לישראל עשוי לאפשר לילד שנולד כתוצאה מההליך לרכוש אזרחות ישראלית מכוח הקשר ההורי שלו להורה ישראלי. עם זאת, כאשר ההורות אינה ניתנת לרישום באופן ישיר מכוח מסמכי הלידה והקשר הגנטי, נדרש להסדיר תחילה את מעמד ההורות באמצעות הליך משפטי מתאים, ובפרט באמצעות צו הורות פסיקתי.

חשוב להדגיש כי עצם קיומו של קשר גנטי להורה ישראלי אינו בהכרח מספיק, כשלעצמו, לצורך השלמת הרישום. בהליכי פונדקאות בחו"ל נבחנים, בין היתר, הקשר הגנטי, חוקיות הליך הפונדקאות במדינה שבה בוצע, מעמדה של האם הפונדקאית וניתוק הקשר ההורי בינה לבין הילד.

הליך הפונדקאות ועניין האזרחות הישראלית

הליך פונדקאות הוא הליך שבו הורים מיועדים נעזרים באישה אחרת - הפונדקאית - הנושאת היריון עבורם, בדרך כלל לאחר יצירת עובר בהפריה חוץ־גופית (IVF) והחזרתו לרחמה של הפונדקאית; לאחר הלידה, הילד נמסר להורים המיועדים בהתאם להסכם ולדין החל במדינה שבה בוצע ההליך.

כאשר ההליך מתבצע בחו"ל, שאלת מעמדו ואזרחותו של הילד בישראל אינה תמיד אוטומטית, שכן רשות האוכלוסין דורשת להוכיח את הקשר ההורי של האזרח הישראלי לילד, ולא די בהכרח בתעודת הלידה הזרה או בפסק דין זר.

לדוגמה: משה ורונית, שניהם ישראלים, ביצעו הליך פונדקאות בארה"ב באמצעות פונדקאית אמריקאית. לאחר הלידה הם יצטרכו לפנות לרשויות הישראליות לצורך רישום הילד ובחינת זכאותו לאזרחות ישראלית.

כאשר האב הישראלי הוא ההורה הגנטי, עשויה להידרש הוכחה לקשר הגנטי, ובמקרים שבהם המסמכים אינם מספיקים עשויה הרשות לדרוש פסק דין ישראלי מתאים ואף הליך לבדיקת קשרי משפחה. בנוסף, אם אחד ההורים אינו הורה גנטי, רישומו כהורה עשוי לדרוש מסמכים ופסק דין נוספים. בנוסף, אם לא נותק הקשר ההורי בין הפונדקאית לילד כדין ובאופן שיספק את רשות האוכלוסין בישראל, יהיה צורך בהליך משפטי מורכב בישראל או בחו"ל.

התנאים להסדרת האזרחות והמעמד

ככלל, לצורך רישום הילד כאזרח ישראלי יש להוכיח כי אחד מהוריו הוא אזרח ישראלי וכן להוכיח את הקשר ההורי הרלוונטי. בהתאם לנסיבות המקרה, ההליך עשוי לכלול את השלבים הבאים (רשימה חלקית):

1. הוכחת הקשר הגנטי - כאשר אחד ההורים המיועדים הוא ההורה הגנטי, עשויה להידרש בדיקה גנטית להוכחת הקשר הביולוגי. בדיקה גנטית לצורך קביעת קשרי משפחה מחייבת צו של בית המשפט לענייני משפחה בישראל, ובמקרים המתאימים ניתן לבצע את הבדיקה באמצעות נציגות ישראל בחו"ל.

2. הוכחת חוקיות הליך הפונדקאות - יש להציג תיעוד המאפשר לבית המשפט ולרשויות בישראל לבחון כי הליך הפונדקאות נעשה כדין במדינה שבה התקיים, לרבות הסכמתה מדעת של הפונדקאית והסדרת מעמדה המשפטי ביחס לילד.

3. ניתוק הזיקה המשפטית בין האם הפונדקאית לילד - יש להוכיח את המועד והאופן שבו נותקה הזיקה ההורית של הפונדקאית. פסק דין או מסמך רשמי מהמדינה הזרה עשוי לשמש ראיה משמעותית לעניין זה, אך אינו בהכרח מחליף את הצורך בקביעה משפטית בישראל.

4. קבלת צו הורות פסיקתי - כאשר נדרש כינון או הסדרת ההורות של אחד ההורים המיועדים, יש להגיש בקשה מתאימה לבית המשפט לענייני משפחה בישראל. במקרים מתאימים, הצו עשוי להינתן ביחס להורה בעל קשר גנטי, וזאת נוכח הצורך להסדיר את ניתוק הזיקה מן האם הפונדקאית ואת ההורות הבלעדית של ההורים המיועדים.

האם נדרשת חוות דעת לדין זר?

חוות דעת לדין זר אינה דרישה אוטומטית בכל הליך פונדקאות בחו"ל. יחד עם זאת, כאשר הדין במדינה שבה בוצע הליך הפונדקאות רלוונטי לשאלות כגון מעמדה של הפונדקאית, תוקף הסכמתה, אופן ניתוק הזיקה ההורית או מעמדם המשפטי של ההורים המיועדים, עשויה להיות חשיבות רבה לחוות דעת משפטית בדבר הדין הזר.

בית המשפט בישראל עשוי להידרש לבחינת הדין הזר לצורך קביעת חוקיות הליך הפונדקאות ומועד ניתוק הזיקה ההורית.

הגשת הבקשה - בישראל או בחו"ל?

לאחר הסדרת ההורות וקבלת צו מבית המשפט, ניתן לפעול לרישום הילד כאזרח בישראל.

כאשר ההורים שוהים בישראל, ניתן להגיש את הבקשה באמצעות לשכת רשות האוכלוסין וההגירה בישראל. רשות האוכלוסין מאפשרת להורים אזרחי ישראל לרשום ילד שנולד בחו"ל במרשם האוכלוסין, בכפוף להצגת המסמכים הנדרשים.

כאשר ההורים והילד נמצאים בחו"ל, ניתן להגיש את הבקשה באמצעות נציגות ישראל במדינת המגורים.

ייעוץ משפטי לפני חתימה על הסכם הפונדקאות

הליך פונדקאות בינלאומי יוצר מערכת מורכבת של זכויות וחובות לפי הדין הישראלי וכן עשוי ליצור זכויות וחובות לפי הדין במדינה שבה מתבצע ההליך. לפיכך, מומלץ לקבל ייעוץ משפטי מקדים ומקיף לפני חתימה על הסכם הפונדקאות, ולא להסתפק בבדיקת ההסכם מנקודת המבט של דיני המדינה הזרה בלבד.

במסגרת הייעוץ המוקדם יש לבחון, בין היתר, את הדברים הבאים:

- זהות ההורים המיועדים ואת מעמדם בישראל.
- הקשר הגנטי הצפוי בין הילד לבין ההורים המיועדים.
- הדין החל במדינת הפונדקאות.
- מעמדה המשפטי של הפונדקאית במהלך ההיריון ולאחר הלידה.
- האופן והמועד שבהם תנותק הזיקה המשפטית בין הפונדקאית לילד.
- המסמכים שיידרשו לצורך קבלת צו הורות פסיקתי בישראל.
- האפשרות לקבל חוות דעת משפטית בדבר הדין הזר.
- אופן רישום הילד בישראל וקבלת האזרחות והמסמכים הישראליים.
- הסיכונים שעלולים להתעורר במקרה שבו ההליך הזר אינו תואם את הדרישות של הרשויות ובתי המשפט בישראל.

מנגנון משפטי לאורך תקופת ההיריון

מומלץ כי הסכם הפונדקאות והמערך המשפטי הנלווה אליו יכללו מנגנון מפורט לתקופת ההיריון ועד להשלמת רישום הילד בישראל. מטרת המנגנון היא להבטיח כי לאחר הלידה ניתן יהיה להשלים ללא עיכובים מיותרים את הליך קביעת ההורות, ניתוק הזיקה מהפונדקאית ורישום הילד כאזרח ישראלי.

במסגרת זו ניתן להסדיר מראש, בכפוף לדין המקומי, את התחייבויות הצדדים ביחס לדברים הבאים (רשימה חלקית):

1. שמירת המסמכים הרפואיים והמשפטיים הנוגעים להיריון וללידה.
2. מתן הסכמות ואישורים הנדרשים לאחר הלידה.
3. שיתוף פעולה עם בית המשפט, הרשויות והנציגות הישראלית.
4. התייצבות הפונדקאית, ככל שתידרש, בפני רשות מוסמכת או בפני נציגות ישראל.
5. חתימה על הצהרות או מסמכי ויתור הנדרשים לצורך הוכחת ניתוק הזיקה.
6. הנפקת תעודת לידה ומסמכים רשמיים המאומתים כדין.
7. ביצוע בדיקה גנטית, ככל שתידרש.
8. מתן ייפויי כוח ומסמכים נוספים הדרושים להשלמת הליך הרישום והאזרחות.

חשיבותו של מנגנון זה נובעת, בין היתר, מכך שבנסיבות מסוימות רשויות ישראל עשויות לדרוש כי האם הפונדקאית תתייצב לאחר הלידה בנציגות ישראל ותחתום על תצהיר בדבר ויתורה על הילד, במיוחד כאשר ניתוק הזיקה במדינה

הזרה נעשה באמצעות מסמך מנהלי, פסק דין שניתן לפני הלידה או הסכמה שניתנה לפני הלידה.

התחייבות וייפוי כוח בלתי חוזר

כחלק מההיערכות המשפטית להליך, ניתן לשקול לכלול בהסכמים הרלוונטיים התחייבות מפורשת למתן ייפוי כוח בלתי חוזר, המיועד לאפשר להורים המיועדים או לעורך דינם לפעול, ככל שהדין מאפשר, בשם ובמקום מי שהתחייב לכך, לצורך השלמת ההליכים הנדרשים לרישום הילד בישראל ולהסדרת מעמדו.

ההתחייבות יכולה להתייחס, בין היתר, להגשת מסמכים, קבלת מסמכים, פנייה לרשויות בישראל ובמדינה הזרה, השלמת הליכי אימות ואפוסטיל, וכן ביצוע הפעולות הנדרשות לצורך רישום הקטין וקבלת אזרחותו הישראלית.

עם זאת, ייפוי כוח בלתי חוזר אינו יכול להחליף החלטה שיפוטית, בדיקה גנטית, הסכמה הנדרשת על פי דין או אישור של רשות מוסמכת, ואינו יכול להבטיח כשלעצמו את הענקת האזרחות. מטרתו היא להבטיח את שיתוף הפעולה והיכולת המשפטית לפעול להשלמת ההליך, ככל שניתן.

חשיבות התכנון המשפטי מראש

הליך פונדקאות בחו"ל אינו מסתיים עם לידת הילד. מבחינת הדין הישראלי, שלב הלידה הוא למעשה נקודת המעבר לשלב נוסף, דהיינו, הסדרת ההורות, ניתוק הזיקה מהפונדקאית, רישום הילד במרשם האוכלוסין והסדרת אזרחותו ומסמכיו הישראליים.

לפיכך, מומלץ לתכנן את ההליך המשפטי והמנהלי בישראל עוד לפני החתימה על הסכם הפונדקאות, ולא להמתין ללידה. תכנון מוקדם עשוי לאפשר זיהוי מראש של דרישות ולצמצם את הסיכון לעיכובים בהסדרת מעמדו של הילד לאחר הלידה.

3.3 קבלת דרכון ישראלי וסמכות הדיון המשפטית

חוק הדרכונים[8] קובע כי אזרח ישראלי ייכנס לישראל ויצא ממנה באמצעות דרכון ישראלי או תעודת מעבר ישראלית, בהתאם להוראות הדין. בדרך כלל תקופת תוקפו של דרכון היא עשר שנים מיום שניתן.

על פי החוק רשאי משרד הפנים להעניק לאזרח ישראלי שלא השתקע בישראל, דרכון לתקופה הקצרה מעשר שנים או תעודת מעבר. באופן זה מוענקת תעודת מעבר לעולים חדשים, במקרים המתאימים ובתקופה הסמוכה לעלייתם לישראל. כמו כן רשאי משרד הפנים לשקול הענקת תעודת מעבר לאזרח ישראל אשר מרכז חייו אינו בישראל.

דוגמה

סשה צ'רנינקו עלה לישראל מברית המועצות בשנת 1995. עם עלייתו לישראל ניתנה לו תעודת מעבר המאפשרת לו ולהיכנס לישראל ולצאת ממנה אך דורשת קבלת אשרה לכל מדינה בעולם שאליה הוא מתעתד לצאת. בשנת 1997 קיבל סשה דרכון ישראלי במשרד הפנים בחדרה, שם התגורר מאז עלה לישראל.

בשנת 1997 יצא סשה מישראל והשתקע בארה"ב ולא שב עוד לישראל. בעקבות נישואיו רכש סשה אזרחות אמריקנית. בשנת 2005 ביקש סשה דרכון ישראלי בקונסוליית ישראל בניו־יורק. סשה קיבל הודעה לפיה לא יקבל דרכון, אלא תעודת מעבר, הואיל ומרכז חייו אינו בישראל.

בעניין **צ'רני**,[9] בפסק דין תקדימי, קבע בית המשפט העליון כי תביעות בשאלת אזרחות של אדם וזכותו לדרכון ישראלי צריכות להידון בפני בית המשפט הגבוה

---

[8] סעיף 2א לחוק הדרכונים, תשי"ב–1952.

לצדק ולא בפני בית המשפט לעניינים מינהליים. זאת כיוון ששני הנושאים עוסקים בעניין שלטוני מובהק אשר לא הועברו בחקיקה לסמכותו של בית המשפט לעניינים מינהליים. באותה עת, באין הסדר חקיקה מפורש המעביר סמכות שיפוט בענייני אזרחות ודרכונים לבית המשפט לעניינים מינהליים, נותרה סמכות השיפוט הבלעדית לדון בהם בידי בג"ץ מכוח סעיף 15 לחוק־יסוד: השפיטה. מאז פסק הדין חלו שינויים בחלוקת הסמכויות בתחום זה, ובשנת 2014 הוקם בית הדין לעררים, המוסמך לדון, בין היתר, בעררים על החלטות בענייני אזחרות, בהתאם להוראות חוק הכניסה לישראל. בפועל, חלק מהעניינים הנוגעים למשרד הפנים נדונים כיום גם בבתי המשפט לעניינים מינהליים, ואילו עניינים שאינם מצויים בסמכות בית הדין לעררים או בית המשפט לעניינים מינהליים מוסיפים להתברר, במקרים המתאימים, בבג"ץ.

בהערת אגב יודגש כי סמכותו של בית הדין לעררים בענייני אזרחות מוגבלת לעניינים שהוקנו לסמכותו בחוק, ובכלל זה העניינים המנויים בתוספת השנייה לחוק הכניסה לישראל.

3.4 "אזרחות נסתרת"

"אזרחות נסתרת" היא מצב שבו אדם הוא אזרח ישראלי, אך הוא אינו מודע לעובדה זו. מצב זה ייתכן, לדוגמה, כאשר האדם הרלוונטי נולד מחוץ לישראל, עלה לישראל עם הוריו כקטין, קיבל אזרחות ישראלית מכוח שבות, ולאחר זמן קצר עקרה משפחתו מישראל למדינה אחרת. גם אם הוריו של אדם כזה ויתרו על אזרחותם הישראלית בהצהרה בכתב, אך מסיבה כלשהי לא כללו את בנם הקטין בהצהרתם, הרי שהוא נותר אזרח ישראל לכל דבר ועניין אפילו הוא אינו מודע לכך.

"אזרחות נסתרת" עשויה להתקיים גם במקרה שבו אדם הוא אזרח ישראלי מכוח לידה להורה ישראלי, כמפורט לעיל בתת־הפרק "אזרחות מכוח לידה". כך

---

[9] ע"א 9379/03 **צרני נ' מדינת ישראל**, פ"ד סא(3) 822 (2006).

ייתכן שאדם שמעולם לא שהה בישראל, ואשר הזיקה בינו לבין ישראל רופפת ביותר לכאורה, הוא למעשה אזרח ישראל כשהוא אינו מודע לכך.

הואיל ועל פי חוקי מדינת ישראל רשאי אזרח ישראל להחזיק באזרחות כפולה, ובה־בעת הוא נחשב לעניין חוקי מדינת ישראל כאזרח ישראל לכל דבר ועניין, מצב של "אזרחות נסתרת" טומן בחובו מגוון השלכות משמעותיות לאדם המחזיק באזרחות ישראלית שלא ביודעין.

כך לדוגמה, אדם כזה שמעסיקו מעוניין להציבו בישראל כמומחה זר, כלל אינו זקוק לאשרה מסוג ב-1 ולהיתר העסקה. מצב זה מאפשר להציב את האזרח הישראלי בעל ה"אזרחות הנסתרת" בישראל ללא כל קושי, אך בפועל נדרש בירור סטטוס אזרחותו והסדרת מסמכי נסיעה ישראליים בטרם העסקתו בישראל במקרה כזה, יהיה על בעל האזרחות הנסתרת לפנות לקונסוליית ישראל בחו"ל או במשרד הפנים ולבקש להנפיק לו תעודת זהות ישראלית וכן דרכון ישראלי.

בצד החובות, על פי חוק הדרכונים, התשי"ב–1952, חייב אזרח ישראל להציג בפני ביקורת הגבולות, בעת כניסתו לישראל או יציאתו ממנה, דרכון ישראלי או תעודת מעבר ישראלית כאמור.[10] כדי לקבל את הדרכון הישראלי, על בעל ה"אזרחות הנסתרת" להגיש בקשה לדרכון ישראלי בקונסוליה ישראלית בחו"ל. ניסיון של אזרח ישראל לצאת מישראל או להיכנס אליה ללא דרכון ישראלי או תעודת מעבר ישראלית, עלול לגרום עיכוב ביציאתו מישראל או בכניסתו אליה.

אזרח ישראל בעל "אזרחות נסתרת" עשוי להיות חייב בחובת שירות צבאי על פי חוק שירות ביטחון [נוסח משולב], התשמ"ו–1986.[11] במקרים שבהם אזרח ישראל נולד בחו"ל, הוא רשאי לפנות ישירות לשלטונות צה"ל בישראל או באמצעות אחת הקונסוליות הישראליות בחו"ל בבקשה לדחיית שירות (דח"ש) מכוח היותו "בן מהגרים". בפועל, נדרש כיום תיאום מוקדם עם רשויות צה״ל

---

[10] אם כי על פי אותו סעיף רשאי שר הפנים, בנסיבות מיוחדות, לאשר כניסה ויציאה של אזרח ישראלי על סמך הצגת דרכון או תעודת מעבר אחרים.

[11] ראו גם חוק שירות ביטחון [נוסח משולב], התשמ"ו–1986.

טרם הכניסה לישראל לצורך הסדרת המעמד.. הטיפול בבקשה אשר תוגש בישראל עשוי להיות מהיר יותר מטיפול בבקשה אשר תוגש בקונסוליית ישראל בחו"ל.

סטטוס דחיית השירות מאפשר לאזרח הישראלי בעל ה"אזרחות הנסתרת" לשהות בישראל לתקופה מוגבלת בהתאם לנהלי צה"ל ולהחלטות הגורמים המוסמכים, אשר במקרים רבים עומדות על עד 120 ימים בשנה קלנדרית, ובמקרים חריגים אף לתקופה ארוכה יותר, בלי שייחשב כחייב גיוס. שהות ארוכה מזו עשויה לחייב את האזרח הישראלי בשירות בצה"ל, זאת אם הוא מצוי בטווח גילאי הגיוס שנקבע בחוק שירות ביטחון. הוראות אלה תקפות גם לגבי ישראלים אשר נולדו בישראל ועזבו את ישראל טרם היותם בני 16 וחצי.

קיימים מקרים לא מעטים של ילידי ישראל אשר עזבו את ישראל בגילאי העשרה עם הוריהם וניהלו את חייהם במדינות אחרות. במרוצת הזמן הוכרזו הצעירים הללו כ"מיועדים לשרות צבאי" (מלש"ב). אי־התייצבותם לשרות צבאי צפויה לגרום להם לקשיים, מאוחר יותר, כאשר יגיעו לביקור בישראל. פעמים רבות אפשר להסדיר את העניין על ידי טיפול מראש.

על פי סעיף 12 לחוק האזרחות, איבוד האזרחות הישראלית (לרבות בשל ויתור עליה) אינו פוטר אדם מאחריות שנובעת מאזרחות ישראלית ונוצרה לפני שאבדה האזרחות. לפיכך, אם בעל "אזרחות נסתרת" מעוניין לעבוד בישראל כמומחה והוא בגיל המאפשר את גיוסו לצה"ל (בהנחה שהוא מעוניין להימנע מגיוס), האפשרות המעשית היחידה מבחינתו היא לפנות לקבלת מעמד "בן מהגרים" מאת שלטונות צה"ל ולעבוד בישראל משך שנה אחת לכל היותר (בהנחה שלא ניצל בעבר את האפשרות לשהות שנה רצופה בישראל בלי להתגייס). ויתור על האזרחות הישראלית בפני עצמו לא יפטור אדם כזה מחובת שירות צבאי.

3.5 ויתור על אזרחות ישראלית

על פי סעיף 10 לחוק האזרחות רשאי בגיר שהוא אזרח ישראלי להצהיר בכתב שהוא מוותר על אזרחותו הישראלית, ואם הוא תושב ישראל – הוא נדרש להודיע גם על רצונו לחדול מלהיות תושב ישראל. ככלל, ויתור על אזרחות מתבצע באמצעות נציגות ישראלית בחו״ל (או בלשכת רשות האוכלוסין וההגירה במקרים המתאימים), והבקשה טעונה אישור שר הפנים. בכל מקרה, הוויתור על האזרחות טעון הסכמת שר הפנים ובכפוף לשיקול דעתו, והאזרחות מתבטלת מהיום שקבע השר.

הוריו של קטין שנולד מחוץ לישראל והוקנתה לו אזרחות ישראלית מכוח לידה, רשאים להצהיר בכתב שהם מוותרים על אזרחותו – ובלבד שביום מתן ההצהרה, ההורים והקטין לא היו תושבי ישראל. אם אחד ההורים רשאי להחזיק בקטין לבדו, די בהצהרה של אותו הורה ובלבד שההורה והקטין אינם תושבי ישראל.

הוריו של קטין שנולד מחוץ לישראל לפני יום כניסתו לתוקף של חוק האזרחות (תיקון מס' 4), התש"ם–1980, והוקנתה לו אזרחות ישראלית מכוח שבות, רשאים להצהיר בכתב כי הם מוותרים על אזרחותו הישראלית, ובלבד שביום מתן ההצהרה ההורים לא היו אזרחים ישראלים ולא היו רשומים במרשם האוכלוסין. אם אחד ההורים רשאי להחזיק בקטין לבדו, די בהצהרה של אותו הורה ובלבד שההורה והקטין אינם תושבי ישראל.

ביטול אזרחותו של אזרח ישראלי בגיר גורר את ביטול אזרחותו של ילדו הקטין אם ההורה השני של הקטין ויתר אף הוא על אזרחותו הישראלית, או שהוא אינו אזרח ישראלי ואינו תושב ישראל, או שהוא הסכים בכתב לכך שהוויתור יחול גם על הקטין, או שההורה אשר ויתר על האזרחות רשאי להחזיק בקטין לבדו. תנאי נוסף לביטול אזרחותו של הקטין הוא שהקטין אינו תושב ישראל, וההורה ציין בהודעתו שוויתורו על תושבות חל גם על הקטין. בכל מקרה רשאי שר הפנים לקבוע שאזרחותו של הקטין לא תתבטל, אם ראה סיבה מיוחדת לכך. כמו כן אם לקטין מלאו 16 שנים, אזרחותו הישראלית לא תתבטל אלא אם הודיע הקטין בכתב לשר הפנים על הסכמתו לביטול האזרחות.

על פי סעיף 10א לחוק האזרחות, רשאי שר הפנים להסכים להצהרת ויתור של בגיר, שהוא אזרח ישראל מכוח שבות עקב עלייה לישראל לאחר קום המדינה, או מכוח לידה, לצורך שמירה על אזרחות אחרת של המבקש. אם הסכים השר להצהרת הוויתור, תתבטל האזרחות מיום שקבע השר והוא אף רשאי לקבוע שהביטול הוא למפרע.

סעיף 11 לחוק האזרחות קובע כי אזרח ישראל שרכש אזרחות[12] באיראן, באפגניסטן, בלבנון, בלוב, בסודאן, בסוריה, בפקיסטן, בעיראק, בתימן או בשטחי רצועת עזה, יראו אותו כמי שוויתר על אזרחותו הישראלית, וזו עלולה להתבטל מיום יציאתו מישראל. יישום הוראה זו נעשה כיום באופן מצומצם יותר ותוך בחינה פרטנית של נסיבות כל מקרה. ביטול האזרחות גורר את ביטול אזרחותו של ילדו הקטין של האזרח הישראלי־לשעבר, אם הקטין אינו תושב ישראל.

שר הפנים רשאי לבטל את אזרחותו של אדם שעשה מעשה שיש בו משום הפרת אמונים למדינת ישראל, בכפוף לאישור בית המשפט ובהתאם להוראות הדין, כפי שנקבע במסגרת תיקונים לחוק האזרחות שנחקקו בשנים תשע"ו–תשע"ז, ובהמשך עודכנו במסגרת תיקוני חקיקה נוספים (לעניין זה ראו להלן סעיף 3.7). כמו כן, רשאי שר הפנים לבטל את אזרחותו הישראלית של אדם אשר ביצע מעשה טרור,[13] בכפוף להליך הקבוע בחוק ובאישור בית המשפט. בנוסף, רשאי שר הפנים לבטל את אזרחותו של אדם שהוכח, להנחת דעתו של השר כי רכש את אזרחותו על יסוד פרטים כוזבים, ובמקרה כזה הוא רשאי לבטל גם את אזרחותו של ילדו הקטין של אותו אדם, בכפוף להוראות הדין.

החלטה על ביטול אזרחות יכולה להינתן גם שלא בפניו של האזרח.[14] החלטות הנובעות מכוח חוק זה בדרך כלל ניתנות לערר בפני בית הדין לעררים, ובמקרים מסוימים נתונות לביקורת שיפוטית של בתי המשפט המוסמכים.נוסף על האמור בתת־פרק זה, בכל אותם מקרים שאוזכרו לעיל שבהם נדרשת הסכמת הוריו של

---

[12] סעיף 11(ב)(2)(ג) לחוק האזרחות קובע כי חזקה על אדם אשר יושב ישיבת קבע במקומות דנן כי רכש אזרחות להלן

[13] כהגדרתו בסעיף 2(א) לחוק המאבק בטרור, התשע"ו–2016.

[14] סעיף 11(ד1)1 לחוק האזרחות.

קטין למתן האזרחות הישראלית לקטין, והסכמה כזאת לא ניתנה, הרי שהעניין עשוי להתפרש כהסכמה לוויתור על אזרחות הקטין, בהתאם להוראות החוק והחלטת שר הפנים. מובן שגם מקום שבו שמורה לאחד ההורים הזכות להתנגד למתן האזרחות הישראלית לבנו הקטין, והוא אכן התנגד לכך, עשויה ההתנגדות להביא לכך שהקטין לא ירכוש אזרחות ישראלית.

3.6 אזרחות כפולה

סעיף 14(ב) לחוק האזרחות קובע כי לעניין חוקי מדינת ישראל, רואים אזרח ישראל שהוא גם אזרח־חוץ כאזרח ישראל. משמעות הדבר היא שאזרח ישראלי הנושא אזרחות נוספת נחשב אזרח ישראל לכל דבר ועניין, ואזרח ישראלי בלבד, במידה שלאזרחות הישראלית קיימת נפקות מבחינת החוק הישראלי.

כך לדוגמה, אזרח ישראל שהוא גם אזרח־חוץ נחשב אזרח ישראל לצורך חוק שירות ביטחון [נוסח משולב], התשמ"ו–1986 והוא חייב בשירות צבאי בכפוף להוראות חוק זה; הוא נחשב אזרח ישראל לעניין אחריות פלילית של אזרחים ישראלים על פי חוק העונשין, התשל"ז–1977; והוא נחשב אזרח ישראל לצורך דיני המעמד האישי, כמו לעניין סמכות השיפוט של בתי דין רבניים בענייני נישואים וגירושים לפי חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג–1953.

גם לעניין כניסה לישראל, שהייה בה ועבודה במדינה נחשב אזרח ישראלי שהוא גם אזרח־חוץ כאזרח ישראל לכל דבר ועניין. לפיכך, הוא רשאי להיכנס לישראל בכפוף להצגת מסמך נסיעה ישראלי תקף (דרכון או תעודת מעבר), ללא צורך באשרה, לשהות בה לפי ראות עיניו, לעסוק בכל מקצוע או משלח יד ולעבוד אצל כל מעסיק בכפוף להוראות כל דין.

דוגמה

רן, אזרח ישראל שהיגר לפני כעשרים שנה להולנד והתאזרח בה בלי שוויתר על אזרחותו הישראלית. רן מתגורר בהולנד

ובה מרכז חייו. החברה שבה מועסק רן מעוניינת לפתוח שלוחה בישראל ולהציב את רן בתפקיד המנכ"ל הראשון של השלוחה החדשה. בשל היותו של רן אזרח ישראל, הוא רשאי להיכנס לישראל ולעבוד בה כרצונו, אף שהוא גם אזרח הולנד. ברור כי מדובר ביתרון משמעותי מבחינת החברה ההולנדית, שאינה תלויה בהחלטת הרשויות הישראליות ויכולה להציב את רן בישראל כרצונה.

3.7 מעורבות בטרור

תיקוני החקיקה לחוק האזרחות שנחקקו בשנים 2016–2017, ובהמשך בשנת 2022, משקפים את המציאות הבעייתית בשנים האחרונות כאשר אזרחים ישראלים מעורבים במעשי טרור. תיקונים אלו נועדו להתמודד, בין היתר, עם מצבים חריגים שבהם אזרחים ישראלים מעורבים במעשי טרור וביצעו מעשים המהווים "הפרת אמונים למדינת ישראל". בעוד שהתיקונים משנים 2016–2017 התמקדו בהסדרת האפשרות לביטול אזרחות במקרים אלה, תיקון 2022 נועד בעיקר להסדיר את המקרים שבהם ביטול האזרחות עלול להביא לכך שהאדם ייוותר חסר כל אזרחות.

בהתאם להוראות חוק האזרחות, ניתן לבטל אזרחות ישראלית במקרים חריגים של הפרת אמונים למדינת ישראל, לרבות מעורבות במעשי טרור, בכפוף לתנאים הקבועים בחוק, להליך הקבוע בו ולאישור שיפוטי. החוק קובע כי ביטול האזרחות לא ייעשה באופן שיביא לכך שהאדם ייוותר חסר כל אזרחות; ואולם, אם עקב הביטול ייוותר האדם חסר כל אזרחות, ניתן להורות על מתן רישיון לישיבה בישראל בהתאם להוראות החוק ולנסיבות העניין.

החוק מוסיף וקובע חזקה שלפיה מי שיושב דרך קבע מחוץ לישראל לא ייוותר חסר כל אזרחות עקב ביטול אזרחותו הישראלית. לצד זאת, סעיף 12 לחוק האזרחות קובע כי אובדן האזרחות הישראלית אינו פוטר אדם מאחריות פלילית או אחרת שנוצרה עקב היותו אזרח ישראלי לפני שאבדה לו האזרחות.

לעניין זה, "הפרת אמונים למדינת ישראל" כוללת, בין היתר, ביצוע מעשה טרור כהגדרתו בחוק המאבק בטרור[15], סיוע או שידול לביצוע מעשה כאמור, נטילת חלק פעיל בארגון טרור או בארגון טרור מוכרז, מעשה המהווה בגידה לפי סעיפים 97–99 לחוק העונשין[16], או ריגול חמור לפי סעיף 113(ב) לחוק העונשין.

רשימת מקורות

חוקי־יסוד

— חוק־יסוד: השפיטה, סעיף 15.

— חוק־יסוד: כבוד האדם וחירותו, סעיף 6.

חקיקה

— חוק אימוץ ילדים, התשמ"א–1981.

— חוק ביטוח בריאות ממלכתי, התשנ"ד–1994.

— חוק האזרחות, התשי"ב–1952, סעיפים 10, 10א, 11, 11(ב)(2)(ג), 11(ד1)1, 12, 14(ב).

---

[15] חוק המאבק בטרור, תשע"ו-2016

[16] חוק העונשין, תשל"ז-1977

- חוק האזרחות (תיקון מס' 4), התש"ם–1980.
- חוק הדרכונים, התשי"ב–1952, סעיף 2א.
- חוק המאבק בטרור, התשע"ו–2016, סעיף 2(א).
- חוק העונשין, התשל"ז–1977.
- חוק השבות, התש"י–1950, סעיפים 3, 4א, 4ב.
- חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג–1953.
- חוק שירות ביטחון [נוסח משולב], התשמ"ו–1986.

פסקי דין של בית המשפט העליון

— בג"ץ 4156/01 **דימיטרוב נ' שר הפנים**, פ"ד נו(6) 289 (2002).

— בג"ץ 740/87 **בנטלי נ' שר הפנים**, פ"ד מב(1) 443 (1988).

— בג"ץ 758/88, 431/89 **קנדל נ' שר הפנים**, פ"ד מו(4) 505 (1992).

— בג"ץ 3403/97 **אנקין נ' משרד הפנים**, פ"ד נא(4) 522 (1997).

— ע"א 9379/03 **צרני נ' מדינת ישראל**, פ"ד סא(3) 822 (2006).

— בג"ץ 11013/05 **נטליה דהן נ' שר הפנים** (נבו 1.3.2021).